

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 9 december 2021

Mål nr

Ö 5870-20

PARTER

Klagande

Svenska Studenthus i Sundsvall AB
c/o K2A Knaust Andersson Fast AB
Nybrogatan 59
114 40 Stockholm

Ombud: Advokaterna GB och SR

Motparter

1. LB

2. Brf Liljan nr 6

c/o SBC

Box 5

851 02 Sundsvall

3. Brf Västra Tullen

c/o HSB Mitt

Box 269

851 04 Sundsvall

4. HSB Brf Vinkeln

c/o IM

5. NN

6. Sundsvalls kommun

851 85 Sundsvall

SAKEN

Avvisande av överklagande

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, beslut 2020-10-14 i mål

P 4087-20

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer Mark- och miljööverdomstolens beslut i punkten 1 och lämnar målet åter till Mark- och miljööverdomstolen för fortsatt behandling.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Svenska Studenthus i Sundsvall AB har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja Mark- och miljööverdomstolens beslut i punkten 1 och återförvisa målet till Mark- och miljööverdomstolen för fortsatt behandling.

Med undantag för Sundsvalls kommun har motparterna motsatt sig att Mark- och miljööverdomstolens beslut ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Kommunfullmäktige i Sundsvalls kommun antog den 25 mars 2019 en detaljplan för fastigheten B 14 m.fl. Ett av syftena med planen var att göra det möjligt att bygga studentbostäder vid Mittuniversitetets campusområde. Svenska Studenthus i Sundsvall AB är fastighetsägare till ett antal fastigheter inom planområdet.
2. Kommunens beslut överklagades till mark- och miljödomstolen. Domstolen, som gav Studenthus möjlighet att yttra sig, upphävde kommunens beslut att anta detaljplanen.
3. Efter att Studenthus och kommunen överklagat har Mark- och miljööverdomstolen avvisat Studenthus överklagande, eftersom beslutet att upphäva detaljplanen inte ansågs angå Studenthus på ett sådant sätt att bolaget hade rätt att överklaga. Mark- och miljööverdomstolen gav inte prövnings-tillstånd beträffande kommunens överklagande.

Prejudikatfrågan

4. Frågan i Högsta domstolen är om Studenthus har rätt att överklaga mark- och miljödomstolens avgörande. Det väcker den principiella frågan om

ett beslut att upphäva en detaljplan rör en markägare inom planområdet på ett sådant sätt att markägaren har rätt att överklaga en domstols avgörande.

Rättsliga utgångspunkter

Detaljplaneprocessen

5. Av 1 kap. 2 § plan- och bygglagen (2010:900) framgår att det är en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten. Enskilda kan inte anhängiggöra ett planärende och intar inte ställning som part hos kommunen (jfr SOU 2019:9 s. 100 f.). De kan dock väcka fråga om antagande av en detaljplan genom en begäran om planbesked (se 5 kap. 2 §).

6. Ett kommunalt beslut att anta en detaljplan ska föregås av en detaljplaneprocess som bl.a. innefattar samråd och en granskning av ett planförslag (se 5 kap. 6 §). Detaljplaneprocessen syftar till att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt och ge kommuninvånare och andra intressenter möjlighet till insyn och påverkan (jfr 5 kap. 12 §).

7. Processen är i princip en kommunal angelägenhet och det ankommer på kommunen att bedöma lämplighetsfrågor (jfr prop. 1985/86:1 s. 364 f.). Det ges dock visst utrymme för statligt inflytande genom länsstyrelsernas möjlighet att överpröva och upphäva kommunens detaljplanebeslut för att ge genomslag åt allmänna intressen (se 11 kap. 10–12 §§ plan- och bygglagen). Länsstyrelsens beslut att upphäva en antagen detaljplan får överklagas till regeringen (se 13 kap 5 §).

Detaljplaneprocessens fortsättning i domstol

8. Lagligheten av ett kommunalt beslut att anta en detaljplan kan prövas av domstol. Ett överklagande ska ske till mark- och miljödomstolen.

9. Av 13 kap. 8 § – genom hänvisning till 42 § förvaltningslagen (2017:900) – framgår att den som beslutet angår får överklaga om beslutet gått

henne eller honom emot. Kretsen av klagoberättigade är som huvudregel ytterligare avgränsad till dem som under granskningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda (se 13 kap. 11 § första stycket). Enbart förhållandet att någon har eller ska underrättas i planprocessen ger inte klagorätt i fråga om upphävande eller ändring av en antagen detaljplan (se 13 kap. 9 §).

10. När målet efter överklagande handläggs i domstol, tillämpas i stället lagen (1996:242) om domstolsärenden (se 5 kap. 1 § lagen, 2010:921, om mark- och miljödomstolar). Enligt 36 § ärendelagen omfattar klagorätten den som beslutet rör, om det har gått henne eller honom emot. Bedömningen ska alltså göras enligt den för allmänna domstolar tillämpliga ärendelagen. Vid tolkning av paragrafen bör därför det synsätt som råder inom allmänna domstolar få genomslag, låt vara att särskilda hänsyn kan göra sig gällande i planärenden.

11. Av 5 kap. 2 § andra stycket lagen om mark- och miljödomstolar följer att kommunen är den klagandes motpart, men bestämmelsen utesluter inte att annan än kommunen också kan vara motpart till den klagande (jfr ”Säbyvikens marina” NJA 2019 s. 629 p. 8).

12. Bestämmelserna i 15 § ärendelagen om skriftväxling ska i planärenden tillämpas beträffande sakägare och andra mot vilka en åtgärd ifrågasätts (se 5 kap. 3 § lagen om mark- och miljödomstolar). Om domstolen överväger att avgöra ärendet till nackdel för en sådan person, ska han eller hon ges tillfälle att yttra sig. Detta gäller alltså i fråga om sakägare, men det gäller också för annan mot vilken en åtgärd ifrågasätts när dennes intressen påverkas på ett påtagligt sätt av att den beslutade planen upphävs eller ändras (jfr ”Säbyvikens marina” p. 22).

13. Bestämmelserna i 5 kap. 3 § syftar till att säkerställa att kommunikation sker med en vid krets av intressenter (se ”Bygglovet i Svarträ” NJA 2020

s. 190 p. 12). Att någon ska höras enligt den paragrafen medför inte med nödvändighet klagorätt enligt 36 § ärendelagen. Frågan är då vad som ska gälla om rätt att överklaga i ett fall som det förevarande.

Klagorätt

14. En detaljplan gäller till dess den ändras eller upphävs (se 4 kap. 38 § plan- och bygglagen). En fastighetsägare som getts en byggrätt genom planen kan i princip räkna med att få bygglov (jfr 9 kap. 30 §). En detaljplan får som huvudregel inte ändras eller upphävas före genomförandetidens utgång om någon fastighetsägare motsätter sig det (se 4 kap. 39 §). Om en ändring eller upphävande ändå måste ske blir kommunen ersättningsskyldig gentemot fastighetsägaren (se 14 kap. 9 §).

15. En kommun kan inte själv upphäva eller ändra ett detaljplanebeslut även om beslutet ännu inte har fått laga kraft. Detta är ägnat att leda till att berörda markägare inrättar sig efter beslutet i förlitan på att beslutet är lagligt. (Jfr ”Säbyvikens marina” p. 19 med vidare hänvisningar.)

16. Ett detaljplanebeslut kan därför ge en markägare – vars möjlighet att använda sin mark beror av att planen består – ett skyddsvärt intresse av att kunna överklaga en domstols avgörande som innebär att planen ändras eller upphävs.

Bedömningen i detta fall

17. Den aktuella detaljplanen omfattar bl.a. ett antal fastigheter som Studenthus är ägare till. Syftet med detaljplanen är bl.a. att göra det möjligt att bygga studentbostäder. Detaljplanen medger en utökad byggrätt på fastigheten. Mark- och miljödomstolens beslut att upphäva den antagna detaljplanen har mot den bakgrunden påverkat Studenthus intresse på ett sådant sätt (p. 16) att bolaget har rätt att överklaga beslutet.

18. Mark- och miljööverdomstolens beslut ska därför undanröjas och målet lämnas tillbaka dit för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Johnny Herre, Agneta Bäcklund, Dag Mattsson och Eric M. Runesson (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Ulrika Stenström